

FORUM FOR KONTROLL OG TILSYN

VEILEDER OG MAL

Kontrollutvalgets uttalelse til årsregnskap og årsberetning

Veileder til kontrollutvalgets uttalelse til årsregnskap og årsberetning.

Innhold

Veileder til kontrollutvalgets uttalelse til årsregnskap og årsberetning	2
1. Innledning.....	3
2. Ansvar for økonomiforvaltningen, årsregnskap og årsberetning	5
2.1 Ansvar for økonomiforvaltningen	5
2.2 Ansvar for årsregnskap og årsberetning	6
3. Formålet med kontrollutvalgets uttalelse	7
4. Grunnlaget for uttalelsen.....	7
5. Vurdering av årsregnskap og årsberetning/budsjettavvik	8
6. Vurdering av økonomiforvaltningen og internkontrollen	9
7. Vurdering av den kommunale økonomiske bærekraften (KØB)	13
8. Vurdering av ikke-økonomiske krav i årsberetningen	15
9. Vurdering av revisjonen sitt arbeid	16
VEDLEGG 1	17
Mal for kontrollutvalgets uttalelse til årsregnskap og årsberetning 20xx	17
VEDLEGG 2	19
Dokumentasjon til saksframlegg eller vedlegg til uttalelsen	19
1. Innledning.....	19
2. Ansvar for økonomiforvaltningen	19
3. Formål med kontrollutvalgets uttalelse.....	19
4. Grunnlag for uttalelsen.....	19
5. Vurdering av årsregnskap og årsberetning.....	20
5.1 Revisjonsberetningen.....	20
5.2 Årsregnskapet	21
6. Vurdering av økonomiforvaltningen og internkontrollen	22
7. Vurdering av den kommunale økonomiske bærekraften (KØB)	25
7.1 Økonomisk handleevne.....	25
7.2 Realistiske planer	26
7.3 Forvaltning av finansielle midler og gjeld uten vesentlig finansiell risiko	27
7.4 Vurdering av likviditet	27
8. Vurdering av ikke-økonomiske krav i årsberetningen	28
9. Vurdering av revisjonens arbeid	29

EGET VEDLEGG (excel-fil) Formler for tallanalyse, ref. vedlegg 2, pkt 7.1-7.4

1. Innledning

Bakgrunn og formål

Dagens kommunelov stiller en rekke nye og grunnleggende krav til økonomiforvaltning og bærekraft i kommunen. Økonomisk handleevne må ivaretas over tid, og planer for egen virksomhet og økonomi skal være realistiske. For å sikre at kommunen ivaretar sitt ansvar, stiller kommuneloven blant annet krav om at kommunestyret selv vedtar finansielle måltall eller «handlingsregler» for utviklingen av kommunens økonomi.

I årsberetningen skal det blant annet redegjøres for forhold som er viktige for å bedømme den kommunale økonomiske utviklingen og stillingen. Dagens kommunelov inneholder i tillegg et nytt krav som innebærer at det i årsberetningen må gis en vurdering av om økonomisk utvikling og stilling ivaretar den økonomiske handleevnen over tid.

Kontrollutvalget skal avgi uttalelse til kommunestyret om årsregnskapet og årsberetningen. Kontrollutvalgets plikt til å avgi uttalelse til årsberetningen er ny, og skal iverksettes fra regnskapsåret 2020, jfr. kommuneloven § 14-3.

FKTs formål med veilederen er å bidra til at kontrollutvalgene styrker sin kontrollfunksjon ved å heve nivået på uttalelsen til kommunestyret. På sikt ønsker vi også å bidra til en felles måte skrive uttalelsene på, slik at praksis blir mer ensartet over hele landet.

I veilederen skiller vi mellom hva uttalelsen bør inneholde og hva den kan inneholde. Hva som bør med i uttalelsen er for det første knyttet til årsregnskapet, innholdet i revisjonsberetningen, tallstørrelser i regnskapet og budsjettavvik. Dagens kommunelov framhever kontrollutvalgets påse-ansvar for økonomiforvaltningen som et særskilt ansvar ved siden blant annet regnskapsrevisjon. Derfor mener vi at det bør være nærliggende å vurdere forhold i økonomiforvaltningen som sentrale moment i kontrollutvalgets uttalelse til årsberetningen. Veilederen beskriver hvordan dette kan gjøres.

I høringsrunden har vi fått flere tilbakemeldinger på at veilederen er for omfattende og faglig krevende. I tillegg er det en utfordring med korte frister mellom avleggelse av årsregnskap og årsberetning, og politisk behandling. En løsning på disse utfordringene er at kontrollutvalg og sekretariat selv tilpasser malen til egen praksis ved å ta veilederen gradvis i bruk. Det første året vil være det mest krevende. Flere tema og flere år kan derfor innarbeides gradvis, og sekretariatene kan utvide bruken gradvis til flere kommuner.

FKT vil også vurdere å tilby kurs.

Veilederens oppbygging

Veilederen består av en hoveddel og tre vedlegg.

Hoveddelen beskriver innledningsvis ansvarsforhold knyttet til økonomiforvaltning, formålet med kontrollutvalgets uttalelse til årsregnskap og årsberetning og grunnlaget for denne (pkt. 2-4). Videre i pkt. 5-9, følger en beskrivelse av hva som bør og kan danne grunnlaget for uttalelsen. Pkt. 5 omhandler årsregnskapet. Pkt. 6-8 følger i hovedsak strukturen i kommunelovens § 14-7 om kravene til innholdet i årsberetningen. Pkt. 9 viser hvordan en vurdering av revisjonens arbeid kort kan oppsummeres.

Vedlegg 1 er et eksempel på en uttalelse (1-2 sider). Vedlegg 2 kan utgjøre innhold i

saksfremlegg, evt. vedlegg til saksfremlegg. Hensikten er å vise grunnlaget for uttalelsen. Det siste vedlegget (excel-fil), viser hvordan kommunal økonomisk bærekraft (KØB) kan operasjonaliseres og analyseres.

Presiseringer og avgrensninger

I utgangspunktet viser veilederen eksempler på tall fra regnskapet for kommunekassen, jfr. kommuneloven § 14-6 a. Dette kan selvsagt tilpasses kommunens organisering i foretak og annen virksomhet som er en del av kommunen, jfr. § 14-6 b og c.

I høringsbrevet ba vi om tilbakemelding på evt. bruk av regnskapstall fra samlet regnskap for kommunen som juridisk enhet, jfr. kommuneloven 14-6 d. På grunnlag av mottatte kommentarer, mener vi det er relevant å analysere både regnskapstall for kommunekassen og for samlet regnskap.

Krav til rapportering om budsjettavvik, jfr. kommuneloven § 14-7 b, gjelder kommunekassens regnskap og ikke samlet regnskap.

Under høringsmøtet fikk vi spørsmål om hvordan selvkostområder kan eller bør omtales i uttalelsen. Av alle kommunale selvkosttjenester er det bare renovasjon hvor kommunen skal dekke hele selvkosten gjennom prisingen («forurenser betaler»- prinsippet), jfr. Forurensningsloven § 2 pkt. 5. For andre tjenester kan kommunen velge å ta mindre betaling enn selvkost, dvs. at man dekker deler av kostnadene av inntektene fra skatt og rammetilskudd. I tabellene som omhandler kommunal økonomisk bærekraft, har vi valgt å vise hvordan vedlikeholdsetterslep på vann- og avløpsområdet (VA) kan tas med.

For å forenkle fremstillingen brukes i det følgende "kommune" som felles betegnelse for "kommune og fylkeskommune", hvis ikke noe annet kommer frem av sammenhengen. På samme måte omtales som regel bare kommunale organer og roller, selv om fremstillingen også gjelder for tilsvarende fylkeskommunale organer og roller.

Arbeidsgruppen ønsker lykke til med bruken av veilederen

Oslo/Molde/Sogndal,

Februar 2021

Anne-Karin Femanger
Pettersen,
Generalsekretær

Einar Ulla,
Nestleder i FKT og seniorrådgjevar i
sekretariatet for kontrollutvalet i
Vestland fk.

Tor Harald Hustad,
Kontrolldirektør Møre og Romsdal fk.

2. Ansvar for økonomiforvaltningen, årsregnskap og årsberetning

2.1 Ansvar for økonomiforvaltningen

Dagens kommunelov stiller en rekke nye og grunnleggende krav til økonomiforvaltning og bærekraft i kommunen¹, jfr. kommuneloven § 14-1:

- Økonomisk handleevne må ivaretas over tid
- Planer for egen virksomhet og økonomi skal være realistiske
- Finansielle midler og gjeld skal forvaltes uten vesentlig finansiell risiko
- Betalingsforpliktelser skal innfris ved forfall

Begrunnelsen for denne bestemmelsen er presisert i forarbeidene til kommuneloven av 2018:

«Utvalgets forslag innebærer en lov som sterkere fremhever kommunestyrets ansvar for en langsiktig økonomiforvaltning, men uten at det innføres detaljerte og inngripende krav til eksempelvis størrelsen på årlige budsjettoverskudd eller et maksimalt gjeldsnivå for den enkelte kommune. Forslaget bygger på at det kommunale selvstyret vil stå sterkere der de folkevalgte i samspill med administrasjonen etablerer lokale handlingsregler og en økonomisk politikk som ivaretar økonomien over tid.» (NOU 2016: 19.1.2 tredje avsnitt)

Et grunnleggende premiss for god langsiktig økonomiforvaltning og kommunal økonomisk bærekraft er at:

«..dagens tjenestetilbud minst er i samsvar med visse minimumsstandarder (krav i lover og regler m.m.) og kan opprettholdes over lengre tid uten vesentlig kvalitetsmessig forringelse i tjenestetilbud, nedbygging av formue eller skattemessige eller gjeldsmessige økninger.»²

Som ledd i å sikre at kommunestyret ivaretar sitt ansvar, stiller kommuneloven blant annet krav om at kommunestyret selv vedtar følgende bestemmelser vedrørende økonomiforvaltningen, jfr. § 14-2:

- Finansielle måltall for utviklingen av kommunens eller fylkeskommunens økonomi
- Regler for økonomiforvaltningen (økonomireglement)
- Regler for finans- og gjeldsforvaltningen (finansreglement)

Hensikten med finansielle måltall er at de skal gjenspeile hva som skal til for å oppnå en forsvarlig langsiktig utvikling som også gir en økonomisk handlefrihet for kommende generasjoner. De finansielle måltallene bør samtidig balansere kortsiktige og langsiktige hensyn.

Kontroll med økonomiforvaltningen

¹ Kommunal økonomisk bærekraft - KØB

² KØB forskningsrapport nr. 1 18.02.18, «Kommunal økonomisk bærekraft (KØB) OVERSIKT OVER FORELØPIGE FORSKNINGSFUNN», Levi Gårseth-Nesbakk, Samarbeidsprosjekt mellom Rana kommune og Handelshøgskolen, Nord universitet,
[https://www.rana.kommune.no/organisasjon/planer_budsjett_regnskap/kob/SiteAssets/Sider/side/K%C3%98B%20rapport%20nr%201.%202018_oversikt%20forel%C3%B8pige%20funn_\(END\)_sendt%2018.02.18_.pdf](https://www.rana.kommune.no/organisasjon/planer_budsjett_regnskap/kob/SiteAssets/Sider/side/K%C3%98B%20rapport%20nr%201.%202018_oversikt%20forel%C3%B8pige%20funn_(END)_sendt%2018.02.18_.pdf)

Kontrollutvalget har det overordnede ansvar med å påse at det føres kontroll med at kommunens økonomiforvaltning foregår i samsvar med gjeldende bestemmelser og vedtak, jfr. kommuneloven § 23-2. Kontrollutvalgets ansvar er ikke begrenset av eller begrenset til kontrollen som regnskapsrevisor skal utføre med forenklet etterlevelseskontroll.³

Kontrollutvalgets ansvar for økonomiforvaltningen framheves i kommunelovens § 23-2, som et særskilt ansvar ved siden av ansvaret for regnskapsrevisjon, forvaltningsrevisjon og eierskapskontroll. På denne måten synliggjør og tydeliggjør dagens kommunelov dette ansvaret bedre enn det som var tilfelle i tidligere lov.

Det er kommunedirektøren sitt ansvar å etablere internkontroll, jfr. kommuneloven § 25-1. Internkontrollen skal blant annet sikre at langsiktig økonomiforvaltning og kommunal økonomisk bærekraft blir ivarettatt på en god måte. Kommunedirektøren skal rapportere til kommunestyret om internkontroll og om resultater fra statlig tilsyn minst én gang i året, jfr. kommuneloven § 25-2.

2.2 Ansvar for årsregnskap og årsberetning

Ansvar for å avlegge årsregnskap og avgi årsberetning tilligger kommunedirektøren, jfr. kommuneloven §§ 13-1. Årsregnskapet skal avlegges i samsvar med god kommunal regnskapsskikk, jfr. kommuneloven § 14-6.

Ansvar for å vedta årsregnskap og årsberetning tilligger kommunestyret, jfr. kommuneloven § 14-2.

Med grunnlag i de finansielle måltallene, skal årsberetningen inneholde en vurdering av om den økonomiske utvikling og stilling slik den fremgår av årsregnskapet, er forsvarlig og ivaretar handleevnen i et lengre perspektiv, jfr. kommuneloven § 14-7 a-b. Det er ikke lenger tilstrekkelig at det i årsberetningen bare refereres til sentrale resultatstørrelser fra årsregnskapet. Kommuneloven inneholder også krav til rapportering på ikke-økonomiske forhold, jfr. kommuneloven § 14-7 c-f.

Omtale av internkontrollen er en naturlig del av kommunes årsrapport. I mange kommuner inneholder denne også årsberetningen.

Revisors ansvar er å vurdere om årsregnskap og årsberetning inneholder de opplysningene som lov og forskrift krever og uttale seg om dette i revisjonsberetningen, jfr. kommuneloven §§ 24-5 og 24-8. Som følge av utvidede krav til innholdet i årsberetningen, er revisjonen av årsberetningen også blitt noe utvidet. Dette gjelder spesielt årsberetningens redegjørelse om vesentlige avvik mellom budsjett og regnskap. Når det gjelder opplysninger i årsberetningen om andre forhold utover det som angår årsregnskapet, skal revisor kun undersøke om slike opplysninger er gitt. Kommuneloven innebærer ingen plikt for revisor til å vurdere opplysningene.

Kontrollutvalgets ansvar er å uttale seg til kommunestyret om årsregnskapet og

---

³ Jfr. Kommuneloven kap. 30 «Merknader til § 23-2 Kontrollutvalgets ansvar og myndighet»
«Kontrollutvalgets ansvar etter bokstav b er ikke begrenset av eller begrenset til kontrollen som regnskapsrevisor skal utføre etter § 24-9.»

årsberetningen før formannskapet eller fylkesutvalget innstiller til vedtak, jfr. kommuneloven § 14-3. Bestemmelsen er en presisering av at kontrollutvalgets uttalelse også skal handle om forhold i årsberetningen.

Det er opp til kontrollutvalget selv å bestemme hva kontrollutvalgets uttalelse til årsregnskap og årsberetning skal inneholde. Verken loven eller forskriften stiller konkrete krav til hva uttalelsen skal inneholde, utover at den skal knytte seg til forhold i årsregnskapet eller årsberetningen og tilhørende revisjonsberetning.

3. Formålet med kontrollutvalgets uttalelse

Når kommunestyret behandler årsregnskap og årsberetning, utøver kommunestyret samtidig kontroll med administrasjonen. I den forbindelse har kommunestyret behov for uavhengig informasjon om hvordan kommunedirektøren har fulgt opp kravene til økonomisk internkontroll, økonomiforvaltning og bærekraft. Her er det kontrollutvalgets ansvar å sørge for løpende kontroll på kommunestyrets vegne. Presiseringen i kommuneloven om at kontrollutvalgets uttalelse også skal handle om forhold i årsberetningen, er en tydeliggjøring av dette ansvaret.

Årsberetningen skal blant annet omtale forhold som er viktige for å bedømme den økonomiske utviklingen og stillingen, og om den økonomiske utviklingen og stillingen ivaretar den økonomiske handleevnen over tid. Det er nærliggende å vurdere dette som sentrale moment i kontrollutvalgets uttalelse.

Formålet med kontrollutvalgets uttalelse til årsregnskap og årsberetning bør være å gi kommunestyret oppsummerende og samlet informasjon om at det gjennom året er gjennomført uavhengig kontroll med at kravene til årsregnskap og årsberetning er ivaretatt i tråd med lov, forskrift og egne bestemmelser. jfr. kommuneloven §§ 14-1,14-2 og 14-7.

Hvordan formålet kan operasjonaliseres, er omtalt i kapitlene 5-8.

4. Grunnlaget for uttalelsen

Her bør det opplyses om at grunnlaget for uttalelsen er dokumentene og handlingene som ligger til grunn for saken, slik som:

- Avlagt årsregnskap og årsberetning fra kommunedirektør
- Revisors regnskapsrevisjon
  - o Revisjonsberetningen
  - o Nummererte brev
  - o Rapporter fra revisor
- Analyser av økonomisk internkontroll og økonomiforvaltning, samt KØB, jfr. pkt. 6-8 og eget vedlegg, «Formler for tallanalyse».
- Påse-ansvar av revisjonens arbeid, derunder vurdering av revisors uavhengighet
  - o Revisors orienteringer til kontrollutvalget om revisjonsplaner, oppsummering etter interimrevisjon og oppsummering etter årsoppgjørrevisjon

For å sikre god struktur i sak om årsregnskap og årsberetning, kan det være en fordel om saken har følgende rekkefølge på vedleggene når saken legges fram til behandling:

- Vedlegg 1: Kontrollutvalgets uttalelse
- Vedlegg 2: Revisjonsberetningen
- Vedlegg 3: Årsberetningen
- Vedlegg 4: Årsregnskapet
- Vedlegg 5: Finansrapport

5. Vurdering av årsregnskap og årsberetning/budsjettavvik

Følgende forhold bør vurderes:

Tema	Vurdering	Innhenting av informasjon (ikke uttømmende)
Innholdet i revisjonsberetningen	Foreligger det anmerkninger fra revisor i revisjonsberetningen? <ul style="list-style-type: none"> • Er den ren (ordinær) eller har den forbehold? • Hvordan forklares forbeholdene? 	Revisjonsberetningen
Årsregnskapet - Økonomiske tallstørrelser	Hva er størrelsen på <ul style="list-style-type: none"> • Mer-/mindreforbruk • Netto driftsresultat 	Årsregnskapet – skjema økonomisk oversikt drift Revisjonsberetningen

Tabell 1

Følgende forhold kan vurderes:

Tema	Vurdering	Innhenting av informasjon (ikke uttømmende)
Usikre poster/forpliktelser som ikke er regnskapsført	Foreligger det fremtidige forpliktelser som innebærer at deler av regnskapsførte disposisjoner «reelt» sett allerede er bundet opp?	Noter i regnskapet – ofte benevnt som «ikke regnskapsførte forpliktelser» og «usikre forpliktelser» Informasjon fra kommuneadvokaten om tvister/rettssaker Forespørre revisor ved orienteringer om behandling av usikre poster
Spesielle resultatposter i året som krever omtale og som har påvirket årets regnskap	Er årets resultat påvirket av periodiseringsfeil/spesielle avsetninger? Er årets resultat påvirket av ekstraordinære inntekter/utgifter?	Noter i regnskapet Årsberetningen Forespørsel til kommunedirektør/økonomisjef Forespørsel til revisor

Spesielle poster som revisjonen har hatt vanskeligheter med å revidere	Er det poster som revisor mener er usikre og/eller som har vært vanskelig å vurdere/revidere?	Forespørsel til revisor
Størrelsen på korrigerede feil og ikke-korrigerede feil	Hvor store beløp utgjør korrigerede feil og ikke-korrigerede feil?	Forespørsel til revisor

Tabell 2

6. Vurdering av økonomiforvaltningen og internkontrollen

Tabell 3 viser en oppstilling av tema som kontrollutvalget kan vurdere for å kunne si noe om kommunens økonomiforvaltning og internkontroll.

Vurderingen bør i all hovedsak bygge på arbeidet som revisor har gjort i regnskapsrevisjonen og etterlevelseskontroller. Videre kan det også være aktuelt legge til grunn relevant arbeid av betydning fra utførte forvaltningsrevisjoner og andre undersøkelser fra revisor, statlige tilsyn og informasjon fra kommunen. Dette vil i stor grad være saker som har vært til behandling i kontrollutvalget.

Tema	Vurdering	Innhenting av informasjon – kilder
Økonomisk internkontroll	<p><u>Internkontroll</u></p> <p>Revisor har i sin ordinære regnskapsrevisjon plikt til å se etter om kommunen har ordnet den økonomiske internkontrollen på en betryggende måte, jfr. kommuneloven § 24-6. Det siktes da til de områdene av internkontrollen som er avgjørende for å utarbeide årsregnskapet uten vesentlige feil. Det er følgelig ikke krav til å utføre revisjonshandlinger utover det som er nødvendig for å uttale seg om årsregnskapet. Det er heller ingen plikt for revisor å bekrefte at internkontrollen er effektiv, ei heller uttale seg særskilt om den økonomiske internkontrollen i revisjonsberetningen.</p> <p>Dersom revisor avdekker vesentlige mangler i den økonomiske internkontrollen, <u>skal</u> revisor ta dette opp i nummererte brev til kontrollutvalget. I tillegg vil revisor som naturlig del av sitt arbeide i andre brev, notater og presentasjoner til kontrollutvalget, gi anbefalinger på forbedringer i kommunen sin økonomiske intern kontroll</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er det rapportert/kommunisert vesentlige svakheter i den økonomiske internkontrollen som bør komme kommunestyret til kunnskap? 	<p>Revisjonsberetning</p> <p>Nummererte brev fra revisor</p> <p>Revisjonsbrev, årsoppgjørnotat fra revisor</p> <p>Presentasjoner fra revisor i kontrollutvalget</p>
	<p><u>Bevilgningskontroll (Budsjetttavvik)</u></p> <p>Revisor har i ny kommunelov fått utvidet sine oppgaver i den ordinære regnskapsrevisjonen til også å omfatte</p>	<p>Revisjonsberetningen, nummererte brev,</p>

	<p>vesentlige budsjettavvik. I revisjonsutøvelsen vil revisor bygge på en vurdering av risikoen for vesentlige brudd på kommunestyrets premisser for bruken av bevilgningene. Dette vil blant annet omfatte vurdering av om budsjettkontrollen er hensiktsmessig og betryggende ordnet.</p> <p>Revisor sin kontroll på dette området rapporteres som egen uttalelse (RSK 302), med moderat sikkerhet i tilknytning til revisjonsberetningen, når det gjelder budsjettavvik og avvik fra premissene for budsjettet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er det forhold som bør komme kommunestyret til kunnskap? 	<p>revisjonsbrev, årsoppgjørnotat fra revisor</p> <p>Revisoruttale vedr vesentlige budsjettavvik (RSK 302 – forenklet etterlevelseskontroll)</p>
	<p><u>Registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger (bokføring)</u></p> <p>Revisjon av registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger, inngår i den ordinære regnskapsrevisjonen. Formålet er å gi betryggende sikkerhet for at kommunen har oppfylt bokføringsregelverket sine krav om å etablere et grunnlag for å utarbeide årsregnskapet og kontrollere dette. Revisor må ta stilling til kommunens bokføringssystemer og -praksis mtp. vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet. Bokføringen vil derfor bli underlagt undersøkelser og vurderinger av revisor som integrert del av revisjon av årsregnskapet</p> <p>Videre attesterer revisor på de terminvise (6 stk.) skattemeldingene for merverdikompensasjon til skatteetaten, og gjør kontroller på rutiner/systemer samt stikkprøvekontroller i samband med denne attestasjonsoppgaven.</p> <p>Revisor attesterer også årlige kontrolloppstillinger over samlede bokførte og lønnsmeldte beløp til skatteetaten, og gjør kontroller på rutiner/systemer samt stikkprøvekontroller i forbindelse med denne attestasjonsoppgaven.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bokføring <ul style="list-style-type: none"> ○ Har revisor rapportert/kommunisert vesentlige svakheter når det gjelder registrering og dokumentasjon av kommunens regnskapsopplysninger, som bør komme kommunestyret til kunnskap. • Behandling av merverdiavgift og mva. – kompensasjon <ul style="list-style-type: none"> ○ Har revisor utført utvidede kontroller på området, og hvilke funn er gjort? ○ Hvor store feil har revisor avdekket ifb. attestasjonene og hvor store beløp utgjør tapt kompensasjon pga. feil behandling i kommunen. ○ Hvordan vurderer revisor risiko og intern kontroll når det gjelder behandling av mva.-kompensasjon ○ Er det i noen av kildene rapportert/kommunisert om vesentlige svakheter som kommunestyret 	<p>Revisjonsberetningen, nummererte brev, revisjonsbrev, årsoppgjørnotat fra revisor</p> <p>Attestasjoner, skattemelding for MVA- kompensasjoner</p> <p>Attestasjon av skjema (kontrolloppstilling) om samlede bokførte og innberettede beløp knyttet til lønnsopplysninger</p>

	<p>bør bli kjent med</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lønn <ul style="list-style-type: none"> ○ Har revisor utført utvidede kontroller på området, og hvilke funn er gjort? ○ Hvordan vurderer revisor risiko og internkontroll når det gjelder behandling av lønn? ○ Er det i noen av kildene rapportert/kommunisert om vesentlige svakheter som kommunestyret bør bli kjent med? 	
	<p><u>Misligheter</u></p> <p>Kommuneloven § 24-5 slår fast at revisor skal bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil. Hoveddelen av dette arbeidet i regnskapsrevisjon består i å vurdere internkontrollen på enkelte områder for å analysere og avdekke områder hvor det kan være risiko for misligheter, i tillegg til å gi innspill om forebyggende tiltak i internkontrollen. Videre skal revisor melde skriftlig til kontrollutvalget om enhver mislighet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Antall saker/meldinger varslet til kontrollutvalget fra revisor • Er sakene fulgt opp og håndtert tilfredsstillende? • Type saker/gjentakende saker/områder/virksomheter som kan indikere svak intern kontroll? • Er det i noen av kildene rapportert/kommunisert om vesentlige svakheter som kommunestyret bør bli kjent med? 	<p>Meldinger fra revisor til kontrollutvalget om misligheter</p> <p>Revisjonsberetning</p> <p>Nummerert brev fra revisor</p>
Økonomi- forvaltning	<p><u>Forenklet etterlevelseskontroller av økonomiforvaltningen – RSK 301</u></p> <p>Forenklet etterlevelseskontroll er kontroller i forlengelsen av regnskapsrevisjonen av årsregnskapet. Kontrollen skal rette seg mot de deler av økonomiforvaltningen som går utover det å uttale seg om årsregnskapet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilke(t) område(r) er kontrollert? • Hva er essensen i revisor sine uttalelser på de aktuelle områdene som er kontrollert? • Er det rapportert/kommunisert vesentlige svakheter i den økonomiske internkontrollen, som bør komme kommunestyret til kunnskap? 	<p>Revisoruttalelser vedr etterlevelseskontroller med økonomiforvaltningen jfr. RSK 301 Forutsetter at rapport(er) er levert senest samtidig med revisjonsberetningen.</p>
	<p><u>Forvaltningsrevisjoner hvor fokus har vært økonomiforvaltning / etterlevelseskontroller</u></p> <p>Kontrollutvalget kan utover revisor sin forenklede etterlevelseskontroll, ha gjennomført forvaltningsrevisjoner og andre undersøkelser som knytter seg helt eller delvis til økonomiforvaltningen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er det rapportert/kommunisert vesentlige svakheter i den økonomiske internkontrollen som bør komme kommunestyret til kunnskap? 	<p>Rapporter fra forvaltnings-revisjoner/ undersøkelser.</p>

	<p><u>Rettsaker / tvister kommunen er eller har vært involvert i</u></p> <p>Omfanget av rettsaker og tvister samt hvordan kommunen håndterer disse, kan gi indikasjoner på om kommune har forbedringspotensial i sin interne kontroll i håndtering av ulike prosesser.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvor mange tvister og hva skyldes de? • Er det noen saker som er gjentakende og som kan skyldes svak internkontroll? • I hvilken grad er rettsaker/tvister fulgt opp på en tilfredsstillende måte fra kommunen sin side? 	<p>Tilbakemelding på revisor sitt advokatbrev</p> <p>Juridisk avdeling (dialog eller brev)</p>
	<p><u>Anskaffelser</u></p> <p>Kommunesektoren gjennomfører årlig betydelige anskaffelser. Disse skal gjennomføres i tråd med anskaffelsesregelverket. Tilbydere kan klage kommunen inn til KOFA for avgjørelse dersom de mener anskaffelsen er gjennomført i strid med anskaffelsesregelverket.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvor mange saker, og hvilke typer saker er innklaget til KOFA? • I hvilken favør har avgjørelsene i KOFA falt? • Kan KOFA-avgjørelsene indikere at det er en sammenheng mellom KOFA-saken og svakheter i internkontrollen vedrørende innkjøp i kommunen? 	<p>KOFA-avgjørelser</p>
	<p><u>Statlige tilsyn med relevans for økonomiområdet:</u></p> <p>Statlige tilsynsaktører foretar tilsyn med kommunen sin etterlevelse av lover/forskrifter innen sine tilsynsområder. Konsekvensene av brudd er normalt pålegg om oppretting/forbedring, men kan også være mulige bøter/fagmulker med økonomisk effekt.</p> <p>Det er derfor naturlig som del av egenkontrollen at kontrollutvalget bygger på det arbeidet som andre tilsynsaktører utfører</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er det rapportert/kommunisert vesentlige svakheter i den økonomiske internkontrollen som bør komme kommunestyret til kunnskap? 	<p>Statlige tilsyn, f.eks.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skatteetaten (bok- ettersynsrapport, MVA/Lønn/skatt) • Datatilsynet (GDPR) • Helsetilsynet / Statsforvalteren • Arkivverket • Arbeidstilsynet
<p>Oppsummering</p>	<p>Kort oppsummering av den økonomiske internkontrollen og økonomiforvaltningen om hvilke forhold som løftes opp til kommunestyret</p>	

Tabell 3

7. Vurdering av den kommunale økonomiske bærekraften (KØB)

Tabell 4 viser en oppstilling av måltall som kontrollutvalget kan vurdere for å kunne si noe om den økonomiske bærekraften. Vurderingen bør det minste bygge på årsregnskapet og kommunens finansielle måltall.

Tema	Vurdering	Innhenting av informasjon (ikke uttømmende)
Økonomisk handleevne	<p>Netto driftsresultat (korrigert) i % av brutto driftsinntekter sml. mot</p> <ul style="list-style-type: none"> • utvikling av egne tall over tid (5-10 år) • egne måltall • nasjonale måltall • sammenlignbare kommuner <p>Kort vurdering av tallene. Hva forteller utviklingen?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Årsregnskap • Egne måltall • Teknisk beregningsutvalg (TBU) • Kommuneproposisjonen • Årsregnskap for sammenlignbare kommuner, KOSTRA
	<p>Gjeldsgrad (langsiktig rentebærende gjeld) i % av brutto driftsinntekter sml. mot</p> <ul style="list-style-type: none"> • utvikling av egne tall over tid (5-10 år) • egne måltall • nasjonale måltall • sammenlignbare kommuner <p>Kort vurdering av tallene. Hva forteller utviklingen?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Årsregnskap • Egne mål • TBU • Kommuneproposisjonen • Årsregnskap for sammenlignbare kommuner
	<p>Gjeldsbelastningen på driften - netto rente- og avdragsutgifter i % av brutto driftsinntekter sml. mot</p> <ul style="list-style-type: none"> • utvikling av egne tall over tid (5-10 år) • egne måltall • nasjonale måltall • sammenlignbare kommuner <p>Kort vurdering av tallene. Hva forteller utviklingen?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Årsregnskap • Egne mål • TBU • Veileder i økonomistyring, Fylkeskommunen i Nordland
	<p>Disposisjonsfond i % av brutto driftsinntekter sml. mot</p> <ul style="list-style-type: none"> • utvikling over tid (5-10 år) • egne måltall • nasjonale måltall • sammenlignbare kommuner <p>Kort vurdering av tallene. Kva forteller utviklingen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Årsregnskap • Egne mål • TBU • Kommuneproposisjonen • Årsregnskap for sammenlignbare kommuner

<p>Realistiske planer</p>	<p>Vedlikeholdsetterslep innen ulike kategorier. I hvilken grad er denne type etterslep hensyntatt i budsjetter/planer?</p> <p>I hvilken grad er vedlikeholdsplaner generelt innarbeidet og hensyntatt ift. størrelse for normale måltall?</p> <p>Brudd på lovkrav om større investeringer (f.eks. tunnelsikkerhetsforskrifter – i M&R innebærer dette behov for investeringer på ca. 1,5 milliard)</p> <p>Hva forteller utviklingen og i hvilken grad er forholdene hensyntatt i drift og plane?</p>	<p>Vedlikeholdsetterslep:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilstandsrapportene «State of the nation» fra RIF • Kommunale og fylkeskommunale bygg • Kommunale og fylkeskommunale veier • VA-anlegg og VA-nett: • Bedrevann.no <p>Kommunedirektør/økonomisjef/eiendomssjef/veisjef/VA-sjef</p> <ul style="list-style-type: none"> • tilstandsrapporter for egen kommune • forespørsel/dialog <p>Kommunedirektør/økonomisjef/eiendomssjef/veisjef/VA-sjef/budsjett- og økonomiplandokumenter</p> <ul style="list-style-type: none"> • forespørsel og dialog • gjennomgang av dokument
<p>Forvaltning av finansielle midler og gjeld uten vesentlig finansiell risiko</p>	<p>Er finans- og gjeldsforvaltningen innenfor regelverket?</p> <ul style="list-style-type: none"> • plassering av midler • andel fastrentelån • andel sertifikatlån <p>Hva er størrelsen på sertifikatlån, og hvilken risiko utgjør størrelsen på lånene?</p>	<p>Kommunens finansreglement Finansrapport</p> <p>Bør også i den sammenheng ta i betraktning vurderingen i neste punkt vedr betalingsforpliktelse.</p>
<p>Betalingsforpliktelser skal kunne innfris ved forfall</p>	<p>Hvordan er utviklingen i likviditetsgrad 1 og likviditetsgrad 2 over de siste 5-10 årene sml. med omforente nøkkeltall?</p> <p>(NB – husk å reklassifisere sertifikatlån til kortsiktig gjeld i analysen)</p> <p>(Evt. kort vurdering og konklusjon)</p>	<p>Årsregnskap (balansen)</p> <p>Likviditetsgrad 1= omløpsmidler / kortsiktig gjeld inkl. sertifikatlån (bør være > 2)</p> <p>Likviditetsgrad 2= mest likvide betalingsmidler / kortsiktig gjeld inkl. sertifikatlån, (bør være > 1)</p> <p>Mest likvide betalingsmidler = bankinnskudd + kortsiktige aksjer, obligasjoner verdipapir (klassifisert under omløpsmidler)</p>

Tabell 4

8. Vurdering av ikke-økonomiske krav i årsberetningen

Tabell 5 viser en oppstilling av ikke-økonomiske krav til årsberetningen som kontrollutvalget kan vurdere, jfr. kommuneloven § 14-7 c-f.

Vurderingen bør i all hovedsak bygge på kommunens årsberetning.

Tema	Vurdering	Innhenting av informasjon (ikke uttømmende)
Virksomhetens måloppnåelse og andre ikke-økonomiske forhold som er av vesentlig betydning for kommunen eller fylkeskommunen eller innbyggerne	Vurdering av innholdet i årsberetningen opp mot kravet	Årsberetningen
Tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å sikre en høy etisk standard	Vurdering av innholdet i årsberetningen opp mot kravet	Årsberetningen
Den faktiske tilstanden når det gjelder kjønnslikestilling	Vurdering av innholdet i årsberetningen opp mot kravet	Årsberetningen
Hva kommunen eller fylkeskommunen gjør for å oppfylle arbeidsgivers aktivitetsplikt etter likestillings- og diskrimineringsloven § 26.	Vurdering av innholdet i årsberetningen opp mot kravet	Årsberetningen

Tabell 5

9. Vurdering av revisjonen sitt arbeid

Påse-ansvaret er en viktig del av kontrollutvalgets arbeid. I dette punktet bør kontrollutvalget vise hvordan påse-ansvaret er fulgt opp i tråd med FKT sin veileder. Her er det naturlig å vise til sakene i kontrollutvalget som omhandler påse-ansvaret, og som dokumenterer at revisjonen er utført på en forsvarlig måte.

Forhold som kan kommenteres:

- Uavhengighet
  - egenerklæring
  - andre attestasjonsoppgaver utført av revisor
- Åpenhetsrapport
- Annet
- Honorarstørrelse – gjerne sammenlignet mot noen sammenlignbare kommuner
  - Fordelt på RR / FR / Annet

VEDLEGG 1

Mal for kontrollutvalgets uttalelse til årsregnskap og årsberetning 20xx

Til xxxx kommune v/kommunestyret

UTTAELSE TIL ÅRSREGNSKAP OG ÅRSBERETNING FOR 20xx

Kontrollutvalget har xx.xx.xxxx behandlet årsregnskapet og årsberetningen for 20XX for XXX kommune som er avgitt av kommunedirektør den xx.xx.xx, samt tilhørende revisjonsberetning datert xx.xx.xx

Kommunen har i 20xx et netto driftsresultat på kr xxx.xxx. Revisor har, i revisjonsberetningen, ikke gitt merknader til årsregnskapet/årsberetningen. På grunnlag av kontrollutvalgets kontrollaktiviteter rettet mot økonomiforvaltningen, **en samlet vurdering** anbefaler derfor kontrollutvalget at årsregnskap og årsberetning for 20xx blir godkjent slik det foreligger.

Kontrollutvalget vil likevel gjøre kommunestyret oppmerksom på følgende forhold:

- Den økonomiske internkontrollen på overordnet nivå for kommunen er vurdert som tilfredsstillende. Dog er det konstatert to forbedringsforhold i internkontrollen som kontrollutvalget vil trekke fram (oppsummert i punkt 6 i vedlegg 2)). Det er:
  - Svakheter i internkontroll når det gjeld MVA behandling
  - Svakheter i internkontroll knyttet til etterlevelse av anskaffelsesregelverket
- De grunnleggende kravene til økonomiforvaltningen skal bidra til at den økonomiske handleevnen blir ivaretatt over tid, at planene er realistiske, at finans- og gjeldsforvaltningen ikke innebærer vesentlig risiko og at betalingsforpliktelsene kan innfris ved forfall. Kontrollutvalget vil trekke fram (oppsummert i pkt. 7 – tabell 7-10).
  - Det er:
    - Vedlikeholdsetterslepet knyttet til vei- og bygningsmasse utgjør samlet x,x milliard. Kommunen har ikke planer eller økonomisk handlingsrom til å redusere vedlikeholdsetterslepet
    - Kommunen har ikke realistiske planer
    - Kommunen har ikke realistiske planer for å etterleve kravene i tunellsikkerhetsforskriften innen fristen x.x.xx. Beregnet oppgraderingsbehov utgjør x,x milliard.
  - På grunnlag i momentene over, vil kontrollutvalget peke på at dagens drifts- og investeringsnivå er for høyt for å ivareta den økonomiske handleevnen over tid.
  - Sertifikatlånene utgjør kr xx mil og utgjør xx% av rentebærende gjeld. Dette er innenfor finansreglementet, men kontrollutvalget vil likevel peke på at det foreligger refinansieringsrisiko knyttet til sertifikatlån som kommunestyret bør være oppmerksom på.

- Krav til ikke-økonomiske forhold i årsberetningen (ref. pkt. 8)
  - De ikke-økonomiske kravene i koml § 14-7 c- f er omtalt i årsberetningen stort sett på en tilfredsstillende måte, men det viser at kommunen kan ha en utfordring når det gjelder kjønnslikestilling

Ut over det som er nevnt i uttalelsen, og det som kommer frem av saksfremlegget til kontrollutvalget i regnskapssaken, samt revisjonsberetningen av xx.xx.xxxx og revisjonsrapport nr. xx, datert xx.xx.xxxx, har kontrollutvalget ikke **merknader** til xxxx kommunens årsregnskap for 20xx.

VEDLEGG 2

Dokumentasjon til saksframlegg eller vedlegg til uttalelsen

1. Innledning

Kontrollutvalget har i møte xx.xx.xxxx, behandlet utvalgets uttalelse til xxxx kommune sitt årsregnskap for 20xx.

Representanter for administrasjonen og ansvarlig revisor var til stede i møtet og presenterte årsregnskapet og svarte på spørsmål.

2. Ansvar for økonomiforvaltningen

Det er kommunestyret sitt ansvar å forvalte kommunen sin økonomi, derunder vedta årsregnskap og årsmelding, jfr. kommuneloven § 14-2. Det er videre kommunestyret sitt ansvar å påse at økonomiforvaltningen skjer i tråd med lov, forskrift og egne bestemmelser. Kommunestyret sitt ansvar for forvaltningen av den økonomiske internkontrollen og økonomiforvaltningen er forsterket gjennom ny kommunelov, jf. blant annet kommuneloven §§ 14-1 og 25-1 og 2.

På grunnlag av finansielle måltall, skal årsberetningen gi en vurdering av om den økonomiske utviklingen og stillingen slik den framgår av årsregnskapet, er forsvarlig og tar vare på handleevnen over tid, jfr. kommuneloven § 14-7 a-b. Det er ikke lenger tilstrekkelig at årsberetningen bare gjør greie for sentrale resultat fra årsregnskapet.

3. Formål med kontrollutvalgets uttalelse

Forum for Kontroll og Tilsyn (FKT) definerer formålet med uttalelsen til å være at kommunestyret skal få oppsummerende og samlet informasjon om at det gjennom året er gjennomført uavhengig kontroll med at kravene til årsregnskap og årsmelding er ivaretatt i tråd med lov, forskrift og egne bestemmelser, jfr. kommuneloven §§ 14-1,14-2 og 14-7.

4. Grunnlag for uttalelsen

Grunnlaget for uttalelsen er dokumenter og behandlinger som ligger til grunn for utarbeiding av denne saken, slik som:

- Avlagt årsregnskap fra kommunedirektør, datert xx.xx.xxxx
- Kommunedirektørens årsberetning, datert xx.xx.xxxx
- Revisjonsberetning, datert xx.xx.xxxx
- Eventuelle nummererte brev fra revisor
- Revisjonsrapport av xx.xx.xxxx
- Rapport etter etterlevelseskontroll datert xx.xx.xxxx

- Revisors orienteringer til kontrollutvalget om revisjonsplaner, oppsummering etter interimrevisjon og oppsummering etter årsoppgjørrevisjon
- Analyser og vurderinger av den økonomiske stillingen til kommunen
- Gjennomført påse-ansvar overfor revisor

I tillegg har ansvarlig revisor og kommunedirektør supplert kontrollutvalget med muntlig informasjon om aktuelle problemstillinger.

5. Vurdering av årsregnskap og årsberetning

5.1 Revisjonsberetningen

- Revisor har lagt fram en ren revisjonsberetning.
- Revisor har lagt fram ei revisjonsberetning med følgende forbehold. Revisor forklarer dette med....
- Revisor har lagt fram ei revisjonsberetning med negativ konklusjon. Revisor forklarer dette med....
- Revisor har lagt fram revisjonsberetning uten tilstrekkelig grunnlag for en konklusjon. Revisor forklarer dette med...
- Hvis revisor mener at årsregnskapet eller årsberetningen ikke bør vedtas slik de foreligger, skal dette opplyses særskilt. Revisor forklarer dette med....

Alternativt kan oppsettet vises i tabell:

Revisor har lagt fram en ren revisjonsberetning.

Eventuelt:

Revisor har lagt fram en revisjonsberetning med følgende presiseringer:

Presisering	Kommentar/forklaring

Tabell 1

Eventuelt:

Revisor har lagt fram ei revisjonsberetning med følgende forbehold:

Forbehold	Kommentar/forklaring

Tabell 2

Eventuelt:

Revisor har ikke lagt fram revisjonsberetning. Revisor sin forklaring er at...

5.2 Årsregnskapet

Tema	Status og vurdering	Grunnlag
Netto driftsresultat	<p>Netto driftsresultat er på kr. Xxx.</p> <p>Regnskapet for de foregående åra har vært:</p> <p>2019 kr.xxxxxxxxxxxxxx</p> <p>2018 kr.xxxxxxxxxxxxxx</p> <p>2017 kr.xxxxxxxxxxxxxx</p> <p>Evt. kommentar om utviklingen</p>	Revisjonsberetningen og rapport etter etterlevelseskontroll

Tabell 3

Andre tema som kan vurderes:

Tema	Status og vurdering	Grunnlag
Usikre poster som ikke er regnskapsført		<p>Noter i regnskapet – ofte nevnt som «ikke regnskapsførte forpliktelser» og «usikre forpliktelser»</p> <p>Informasjon fra kommuneadvokaten om tvister/rettssaker</p> <p>Spørre revisor ved orienteringer om behandling av usikre poster</p>
Spesielle resultatposter i året som krever omtale og som har påvirket regnskapet dette året		<p>Noter i regnskapet</p> <p>Årsberetningen</p> <p>Forespørsel til kommunedirektør/økonomisjef</p> <p>Forespørsel til revisor</p>
Spesielle poster som revisjonen har hatt problemer med å revidere		Forespørsel til revisor
Størrelsen på korrigerede feil		Forespørsel til revisor
Størrelsen på ikke-korrigerede feil		Forespørsel til revisor

Tabell 4

6. Vurdering av økonomiforvaltningen og internkontrollen

Her vil kontrollutvalget vurdere kommunedirektørens økonomiforvaltning og internkontroll, herunder etterlevelse av lover og regler. Vurderingen bygger på rapporter fra regnskapsrevisor, forvaltningsrevisor, statlige tilsyn og informasjon fra kommunen/fylkeskommunen.

Tema	Status og vurdering	Grunnlag
Internkontroll	Det er ikke avdekket vesentlige svakheter med den økonomiske internkontrollen verken i revisors rapporteringer gjennom året eller i deres orienteringer til kontrollutvalget.	Revisjonsberetningen, nummererte brev fra revisor, revisjonsbrev, årsoppgjørnotat fra revisor, presentasjoner fra revisor i kontrollutvalget
Bevilgningskontroll (Budsjetttavvik)	Det er rapportert fra revisor om at budsjettavvik og avvik fra budsjettpremissene, er tilfredsstillende forklart i årsberetningen. Dette er også bekreftet i egen uttalelse fra revisor.	Revisjonsberetningen, nummerert brev fra revisor, revisjonsbrev, årsoppgjørnotat, revisors uttalelse om vesentlige budsjettavvik (RSK302)
Bokføring	Revisor har bekreftet at bokføringen er i tråd med bokføringsregelverket. Ingen avvik er avdekket eller rapportert. Revisor har attestert alle kompensasjonsoppgavene vedr. MVA. Revisor har likevel rapportert om at det er avdekket feil i avgiftsbehandlingen på ca. xx mill i 20xx. (tapt MVA). I tillegg har revisor i forbindelse med attestasjon av mva-oppgavene avdekket feil på samlede xx mill som er korrigert før innsending av kompensasjonsoppgavene. Når det gjelder skatte- og avgiftsbehandling av lønnsopplysninger, er det ikke avdekket vesentlige feil. Revisor har ikke rapportert om vesentlige feil knytt til dette.	Revisjonsberetningen, nummererte brev fra revisor, revisjonsbrev, årsoppgjørnotat fra revisor Attestasjoner, skattemelding for MVA-kompensasjoner Attestasjoner av skjema om samlede bokførte beløp knyttet til lønnsopplysninger
Mislighold	mislighetsaker i 20xx. Disse er behandlet i kontrollutvalget xx.xx.xx. Beløpene i sakene er ikke vesentlige. Sakene er knyttet til misbruk av ..... Administrasjonens håndtering og oppfølging er vurdert som tilfredsstillende. Sakene er	Melding fra revisor til kontrollutvalget om mislighold Revisjonsberetning Nummererte brev fra revisor

	politianmeldt, og arbeidsforholdene avsluttet.	
Etterlevelseskontroll	<p>Det er gjennomført etterlevelseskontroll rettet mot:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Etterlevelse av anskaffelsesreglementet 2. Etterlevelse av GDPR 3. Etterlevelse av reglement for finans- og gjeldsforvaltningen <p>Det er ikke avdekket vesentlige avvik, med unntak av i etterlevelseskontrollen i anskaffelsesregelverket. Der ble det avdekket 30% avvik som gjaldt ulovlige direkteanskaffelser samt manglende bruk av rammeavtaler.</p> <p>Kontrollutvalget har under oppfølging at administrasjonen gjør nødvendige korrigeringer i sine prosedyrer.</p>	Forenklet etterlevelseskontroll av økonomiforvaltningen (RSK301) Andre relevante attestasjoner fra revisor
FR med tema innen økonomiforvaltning	<p>Det er gjennomført en forvaltningsrevisjonsrapport i løpet av i fjor som er rettet mot økonomiforvaltningen. Dette gjaldt undersøkning av "IT-sikkerhet".</p> <p>Funnene fra denne er korrigert og tilfredsstillende forklart.</p>	Rapporter fra forvaltningsrevisjoner/undersøkelser
Rettssaker	<p>I fjor blei 3 rettsvister avsluttet. Ingen av sakene medførte økonomiske konsekvenser for kommunen.</p> <p>Det er ingen pågående saker.</p> <p>Det er en tvist der det kan foreligge mulig økonomisk ansvar for xx kommune. Dette gjelder tvistesak med fergeoperatør med mottatt krav om etterbetaling på xx kr. for opsjonsår.</p> <p>Det er ikke avsatt midler i regnskapet til dette. Se nærmere omtale i note x til årsregnskapet og omtale i årsberetningen.</p>	Tilbakemelding på revisor sitt advokatbrev Juridisk avdeling (dialog eller brev)
Anskaffelser	KOFA har behandlet en sak som involverer xx kommune. Saken gjaldt klage fra xxx i forbindelse med kontrakt om kjøp av transporttjenester (busspakke)	KOFA avgjørelser

	<p>Kontrollutvalget behandlet saken i sitt møte xx.xx.xx</p> <p>KOFA slo fast at xxx kommune ikke har brutt regelverket for offentlige anskaffelser.</p>	
Statlige tilsyn med relevans for økonomi-området	Det er ikke gjennomført statlige tilsyn som har betydning for økonomiforvaltningen	<p>Statlige tilsyn (listen er ikke uttømmende)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skatteetaten/bokettersyn • Arbeidstilsynet • Mattilsynet • Statsforvalteren • Arkivverket • Andre
Oppsummering tabell 6	<p>Med bakgrunn i utført arbeid, vurderes den økonomiske internkontrollen til å være tilfredsstillende.</p> <p>Det er avdekket forbedringspunkt knyttet til:</p> <ul style="list-style-type: none"> - MVA behandlingen - der kommunen har tapt xx million som følge av..... - Innkjøpsforvaltningen - der det er avdekket flere brudd på anskaffelsesreglementet 	

Tabell 5

7. Vurdering av den kommunale økonomiske bærekraften (KØB)

Begrepet kommunal økonomisk bærekraft er betydelig styrket i den nye kommuneloven. Vurdering av kommunelovens krav til kommunen:

7.1 Økonomisk handleevne

Tema	Status og vurdering	Grunnlag										
<p>Netto driftsresultat (korrigert) i % av driftsinntekter sml. mot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Utvikling av egne tall over tid (5-10 år) - Egne måltall - Nasjonale måltall - Sammenlignbare kommuner 	<p>Netto driftsresultat i 2019 var på XXX % av driftsinntektene. Utviklingen de siste 5 årene har vært:</p> <table style="border: none;"> <tr> <td>2014</td> <td>x1</td> </tr> <tr> <td>2015</td> <td>x2</td> </tr> <tr> <td>2016</td> <td>x3</td> </tr> <tr> <td>2017</td> <td>x4</td> </tr> <tr> <td>2018</td> <td>x5</td> </tr> </table> <p>Kommunens sine måltall er x5. Nasjonale måltall er på x6. Vurdering: Netto driftsresultat er et uttrykk for hva kommunen har til disposisjon til avsetninger, inndekking av tidligere underskudd (merforbruk) og investeringer, og bør ligge på minst 1,75% av driftsinntektene. Tallgrunnlaget viser at kommunen ligger godt over dette, og har hatt en positiv utvikling de siste årene.</p>	2014	x1	2015	x2	2016	x3	2017	x4	2018	x5	<ul style="list-style-type: none"> • Årsregnskap • Egne måltall • Teknisk beregningsutvalg (TBU) • Kommuneproposisjonen • Årsregnskap for sammenlignbare kommuner, KOSTRA
2014	x1											
2015	x2											
2016	x3											
2017	x4											
2018	x5											
<p>Gjeldsgrad (langsiktig rentebærende gjeld) i % av driftsinntekter sml. mot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Utvikling av egne tall over tid (5-10 år) - Egne måltall - Nasjonale måltall - Sammenlignbare kommuner 	<p>Kommunen har en lånegjeld i 2019 som er 90,1 % av sum driftsinntekter, som er langt over anbefalingen fra Riksrevisjonen på maks 75%. Tilsvarende tall de siste årene:</p> <table style="border: none;"> <tr> <td>2018</td> <td>58,0 %</td> </tr> <tr> <td>2017</td> <td>46,7%</td> </tr> <tr> <td>2016</td> <td>52,2%</td> </tr> <tr> <td>2015</td> <td>46,8%</td> </tr> <tr> <td>2014</td> <td>51,3%</td> </tr> </table> <p>Vurdering: Vedtatte investeringer og planlagte investeringer i økonomiplanperioden vil medføre stor økning i lånegjelden til kommunen også i årene framover. Det er ventet at denne vil stige til over 100% innen få år dersom vedtatte investeringer blir gjennomført. Dette kan gå ut over det økonomiske handlingsrommet til kommunen i årene som kommer.</p>	2018	58,0 %	2017	46,7%	2016	52,2%	2015	46,8%	2014	51,3%	<ul style="list-style-type: none"> • Årsregnskap • Egne mål • TBU • Kommuneproposisjonen • Årsregnskap for sammenlignbare kommuner
2018	58,0 %											
2017	46,7%											
2016	52,2%											
2015	46,8%											
2014	51,3%											
Gjeldsbelastning på	Gjeldsbelastningen på driften i form	<ul style="list-style-type: none"> • Årsregnskap 										

<p>driften – nettorente og avdragsutgifter i prosent av brutto driftsinntekter sml. mot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Utvikling av egne tall over tid (5-10 år) - Egne måltall - Nasjonale måltall - Sammenlignbare kommuner 	<p>av nettorente og avdragsutgifter de siste fem årene viser :</p> <p>2018 xx 2017 xx 2016 xx 2015 xx 2014 xx</p> <p>Vurdering: Gjeldsbelastningen på driften har vært noenlunde stabil de siste årene.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Egne mål • TBU • Veileder i økonomistyring, Fylkeskommunen i Nordland
<p>Disposisjonsfond i % av driftsinntekter sml mot</p> <ul style="list-style-type: none"> - Utvikling over tid (5-10 år) - Egne måltall - Nasjonale måltall - Sammenlignbare kommuner 	<p>Kommunen har et disposisjonsfond på 17,1% av driftsinntektene i 2019. Disposisjonsfondet har vært relativt stabilt de siste fem årene, og ligger godt over nasjonale måltall på 5%.</p> <p>Vurdering: Størrelsen på disposisjonsfond viser at kommunen har frie reserver til å dekke uventede utgifter.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Årsregnskap • Egne mål • TBU • Kommuneproposisjonen • Årsregnskap for sammenlignbare kommuner

Tabell 6

7.2 Realistiske planer

Tema	Status og vurdering	Grunnlag
<p>Vedlikeholdsetterslep innen ulike kategorier – i hvilken grad er det tatt hensyn til denne type etterslep i budsjett/planer?</p>	<p>Kommunen har betydelige vedlikeholdsetterslep når det gjelder</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vei (ca. 3,5 milliard kroner) - Bygningsmassen knyttet til skolebygg (ca. 2,5 milliard kroner) 	<p>Vedlikeholdsetterslep:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilstandsrapportene «State of the nation» fra RIF • Kommunale og fylkeskommunale bygg • Kommunale og fylkeskommunale veier • VA-anlegg og VA-nett: • Bedrevann.no <p>Kommunedirektør/økonomisjef/eiendomssjef/veisjef/VA-sjef</p> <ul style="list-style-type: none"> • tilstandsrapporter for egen kommune • forespørsel/dialog
<p>I hvilken grad er vedlikeholdsplaner generelt innarbeidet og tatt hensyn til ift. størrelsen for normale måltall?</p>	<p>Kommunen har ikke lagt fram realistiske planer for hvordan vedlikeholdsetterslepet skal kunne bli redusert.</p> <p>Kommunen har heller ikke økonomisk handlingsrom til å håndtere en økning i vedlikehold og/eller oppgraderinger. Dette kan indikere at den økonomiske situasjonen framover kan bli utfordrende.</p>	<p>Kommunedirektør/økonomisjef/eiendomssjef/veisjef/VA-sjef/budsjett- og økonomiplandokumenter</p> <ul style="list-style-type: none"> • forespørsel og dialog • gjennomgang av dokument
<p>Eventuelle brudd på lovkrav (om større investeringer)</p>	<p>Tunellsikkerhetsforskriften stiller en rekke krav til oppgraderinger av sikkerheten i tunellene på vegnettet. Det er konstatert at kommunen er gitt frist til 01.01.xx for å gjennomføre tilstrekkelig oppgraderinger i samsvar med krava i forskrifta. Nødvendige oppgraderinger er beregnet til å utgjøre ca. 1,5 milliard kroner.</p>	<p>Kommunedirektør/økonomisjef/eiendomssjef/veisjef/VA-sjef/budsjett- og økonomiplandokumenter</p> <ul style="list-style-type: none"> • forespørsel og dialog • gjennomgang av dokument

	Det er ikke lagt fram realistiske planer for å gjennomføre oppgraderingene innen fristen. Kommunen har heller ikke økonomiske rammer til å håndtere oppgraderingsbehovet. Konsekvensen av fristoversitting vil kunne innebære bøter og/eller stengte veistrekninger .	
--	--	--

Tabell 7

7.3 Forvaltning av finansielle midler og gjeld uten vesentlig finansiell risiko

Tema	Status og vurdering	Grunnlag
Er finans- og gjeldsforvaltningen innenfor regelverket mtp <ul style="list-style-type: none"> - Plassering av midler - Andel fastrentelån - Andel sertifikatlån 	Finans- og gjeldsforvaltningen er innenfor vedtatt reglement	Kommunens finansreglement Finansrapport Bør også i den sammenheng ta i betraktning vurderingen i neste punkt vedr betalingsforpliktelse
Størrelsen på sertifikatlån	Sertifikatlånene utgjør kr xx, mill og er innenfor vedtatt reglementet. Det vil likevel påpekes at sertifikatlån er kortsiktige lån. Det kan derfor foreligge en refinansieringsrisiko som kommunestyret bør være oppmerksom på.	

Tabell 8

7.4 Vurdering av likviditet

Tema	Status og vurdering	
Utvikling i likviditetsgrad 1 over de siste 5-10 årene mot avtalte nøkkeltal	Likviditeten vurderes som tilfredsstillende.	Årsregnskap (balansen)
Utvikling i likviditetsgrad 2 over de siste 5-10 årene mot avtalte nøkkeltal		Likviditetsgrad 1= omløpsmidler / kortsiktig gjeld inkl. sertifikatlån (bør være > 2) Likviditetsgrad 2= mest likvide betalingsmidler / kortsiktig gjeld inkl. sertifikatlån, (bør være > 1) Mest likvide betalingsmidler = bankinnskudd + kortsiktige aksjer, obligasjoner verdipapir (klassifisert under omløpsmidler)

Tabell 9

8. Vurdering av ikke-økonomiske krav i årsberetningen

Tema	Status og vurdering	Grunnlag
Er virksomhetens måloppnåelse og andre ikke-økonomiske forhold som er av vesentlig betydning for kommunen eller innbyggerne, omtalt i årsberetningen?	Ja, dette er omtalt i årsberetningen på s. xx i årsberetningen.	Årsberetningen
Er iverksatte tiltak og tiltak som er planlagt iverksatt for å sikre en høy etisk standard, omtalt i årsberetningen?	Det er omtalt på side xx i årsberetningen, men kunne vært omtalt mer utdypende.	Årsberetningen
Er den faktiske tilstanden når det gjelder kjønnslikestilling omtalt i årsberetningen?	Ja, det er omtalt på side xx i årsberetningen. Det framgår at kommunen har en utfordring når det gjelder likestilling mellom kjønn.	Årsberetningen
Er det omtalt i årsberetningen hva kommunen gjør for å oppfylle arbeidsgivers aktivitetsplikt etter likestillings- og diskrimineringsloven § 26?	Ja, det er omtalt på side xx i årsberetningen.	Årsberetningen

Tabell 10

9. Vurdering av revisjonens arbeid

En viktig del av kontrollutvalgets arbeid er påse-ansvaret. Påse-ansvaret er fulgt opp i tråd med FKT sin veileder, og behandlet i egen sak i kontrollutvalget (Sak xx osv.).

Tema	Vurdering
Påse at regnskapet blir revidert på en trygg måte a. Kvalifikasjonskrav b. Vandel c. Uavhengighet d. Kvalitetskontrollsystemet i revisjonsforetaket	Det er utført påse-ansvar overfor revisor: Kvalifikasjonskrav – ok KU-sak xx/xx Vandel – ok KU-sak xx/xx Uavhengighet – ok KU-sak xx/xx Kvalitetskontrollsystemet i revisjonsforetaket - ok KU-sak xx/xx
Holde seg løpende orientert om revisjonsarbeidet: a. Planleggingsfasen b. Interimsfasen c. Årsoppgjørfasen d. Etterlevelseskontroll	Som over
Påse at revisjonsarbeidet foregår i samsvar med: a. Lov, forskrift, og god kommunal revisjonsskikk b. Kontrakt, avtaler og instruksjer	Som over
Konklusjon	Revisjonen av kommunen er etter kontrollutvalgets vurdering utført på en forsvarlig måte

Tabell 11